

РИЗИК-ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД ДО ОРГАНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ В ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОМУ БІЗНЕСІ

RISK-ORIENTED APPROACH TO THE ORGANIZATION OF THE INTERNAL CONTROL SYSTEM IN THE HOTEL AND RESTAURANT BUSINESS

УДК 338.4

DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastuct50-44>**Жадан Т.А.**к.е.н., доцент,
доцент кафедри економічного аналізу та облікуНаціональний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»**Мелень О.В.**к.е.н., доцент,
доцент кафедри економічного аналізу та облікуНаціональний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»**Zhadan Tetiana**National Technical University
"Kharkiv Polytechnic Institute"**Melen Olena**National Technical University
"Kharkiv Polytechnic Institute"

У статті розглянуто наявні у науковій економічній літературі трактування понять «внутрішній контроль» та «система внутрішнього контролю», а також особливості застосування традиційного і ризик-орієнтованого підходів до організації системи внутрішнього контролю на підприємстві з урахуванням специфіки діяльності закладів готельно-ресторанного бізнесу. У результаті узагальнення та систематизації визначень поняття «внутрішній контроль» виділено його найістотніші ознаки (мета, завдання, суб'єкти, об'єкти, предмет та етапи процесу внутрішнього контролю), що дало змогу уточнити сутність цієї категорії. На підставі критичного аналізу визначень поняття «система внутрішнього контролю» та підходів до її організації на підприємстві у роботі запропоновано авторське визначення цього поняття з позицій ризик-орієнтованого підходу, що дасть змогу здійснювати своєчасну ідентифікацію й оцінку ризиків, запроваджувати комплекс управлінських заходів, спрямованих на зниження рівня ризиків та наслідків їх впливу до прийнятнього.

Ключові слова: ризик-орієнтований підхід, внутрішній контроль, система внутрішнього контролю, готельно-ресторанний бізнес.

В статье рассмотрены существующие в научной экономической литературе трактовки понятий «внутренний контроль» и «система внутреннего контроля», а также особенности применения традиционного и риск-ориентированного подходов к организации системы внутреннего контроля на предприятии с учетом специфики деятельности предприятий гостинично-ресторанного бизнеса. В результате обобщения и систематизации определений понятия «внутренний контроль» выделены его существенные признаки (цель, задачи, субъекты, объекты, предмет и этапы процесса внутреннего контроля), что позволило уточнить сущность этой категории. На основании критического анализа определений понятия «система внутреннего контроля» и подходов к ее организации на предприятии в работе предложено авторское определение этого понятия с позиций риск-ориентированного подхода, что позволит осуществлять своевременную идентификацию и оценку рисков, вводит комплекс управленческих мероприятий, направленных на снижение уровня рисков и последствий их воздействия до приемлемого.

Ключевые слова: риск-ориентированный подход, внутренний контроль, система внутреннего контроля, гостинично-ресторанный бизнес.

The main purpose of the study is the further development of theoretical provisions and the development of practical recommendations for the organization of an effective system of internal control in the hotel and restaurant business, the scope of which is characterized by a high degree of uncertainty and risk. In this regard, the main objectives of the study are: generalization and systematization of scientific approaches to defining the essence of the concepts of "internal control" and "internal control system", highlighting their most important features and components, clarifying the content; to carry out the critical analysis of modern approaches to the organization of system of internal control at the enterprise; to substantiate the expediency of organizing the system of internal control on the basis of risk-oriented approach in the hotel and restaurant business. To achieve the goal and solve the tasks in the work used general and special methods of cognition: analysis and synthesis, a systematic approach – to generalize and systematize the definitions of "internal control" and "internal control system", highlighting their most important features and components, clarification content. As a result of generalization and systematization of definitions of the concept of "internal control" its most significant features (purpose, tasks, subjects, objects, subject and stages of the process of internal control) are highlighted, which allowed to clarify the essence of this category, assessment and monitoring of those factors and conditions that negatively affect the implementation of business operations and achieve the goals of the entity, the results of which serve as an information base for the preparation and adoption of sound management decisions aimed at improving the efficiency of the entity. Based on a critical analysis of the definitions of "internal control system" and approaches to its organization in the enterprise, the author's definition of this concept from the standpoint of risk-oriented approach, according to which the internal control system means a set of policies, rules and procedures and reporting, which are implemented by the company's management for the timely identification and assessment of risks and aimed at developing and implementing such management measures that would help reduce the level of risk and the consequences of its impact to acceptable. The paper substantiates the expediency of organizing the internal control system on the basis of risk-oriented approach directly by the management of hotel and restaurant business, which belong to micro and small enterprises, as well as by creating special internal control units for medium and large enterprises.

Key words: risk-based approach, internal control, internal control system, hotel and restaurant business.

Постановка проблеми. Протягом останніх років все більше уваги приділяється управлінню ризиками менеджментом підприємств різних організаційно-правових форм та видів економічної діяльності: промислових, будівельних, державних установ, банків, закладів готельно-ресторанного бізнесу тощо, сфера діяльності яких характеризується високим ступенем невизначеності та ризику.

У зв'язку з цим особливої актуальності набуває побудова та організація ефективної системи внутрішнього контролю в закладах готельно-ресторанного бізнесу, здатної своєчасно ідентифікувати та оцінити весь спектр ризиків, упередити, зменшити або нівелювати їх негативний вплив на бізнес-процеси та результати фінансово-господарської діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам розвитку теорії, методології та практики організації системи внутрішнього контролю на підприємствах (організаціях, установах) присвячені праці таких відомих вітчизняних і зарубіжних учених, як: Е.А. Аренс [2], С.В. Бардаш [10], М.І. Бондар [3], Н.І. Дорош [4], Т.О. Каменська [5], Ю.І. Ключ [6], Дж.К. Лоббек [2], О.Ю. Редько [5], Р.О. Савченко [8], І.Б. Стефанюк [10], В.М. Яценко [9] тощо. Проте низка проблем щодо організації системи внутрішнього контролю на засадах ризик-орієнтованого підходу на підприємствах готельно-ресторанного бізнесу залишаються все ще недостатньо дослідженими. Наявність невирішених проблем та суперечливість окремих питань, пов'язаних з організацією системи внутрішнього контролю в закладах готельно-ресторанного господарства, їх теоретична та практична значущість зумовили вибір напряму дослідження.

Постановка завдання. Метою дослідження є подальший розвиток теоретичних положень та розроблення практичних рекомендацій щодо організації ефективної системи внутрішнього контролю в закладах готельно-ресторанного бізнесу, сфера діяльності яких характеризується високим ступенем невизначеності та ризику.

Досягнення поставленої мети потребує формулювання завдань дослідження:

- узагальнити та систематизувати наукові підходи до визначення сутності понять «внутрішній контроль» та «система внутрішнього контролю», виділити їхні найістотніші ознаки і складові елементи, уточнити їх зміст;
- проаналізувати сучасні підходи до організації системи внутрішнього контролю на підприємстві;
- обґрунтувати доцільність організації системи внутрішнього контролю на засадах ризик-орієнтованого підходу в закладах готельно-ресторанного бізнесу.

Виклад основного матеріалу. Аналіз визначень поняття «внутрішній контроль», наведених

у праці [1], дає змогу виділити його найістотніші ознаки, які наведені у табл. 1.

Отже, відповідно до виділених найістотніших ознак, внутрішній контроль – це процес виявлення, ідентифікації, оцінки та моніторингу тих факторів і умов, які негативно впливають на здійснення господарських операцій та досягнення цілей суб'єкта господарювання, результати якого слугують інформаційною базою для підготовки і прийняття обґрунтованих управлінських рішень, спрямованих на підвищення ефективності діяльності суб'єкта господарювання.

Внутрішній контроль організовується і реалізується суб'єктом господарювання та являє собою постійно діючий процес усередині підприємства на всіх рівнях управління. Менеджерам і власникам підприємства внутрішній контроль допомагає оцінити виконання поставлених цілей під час здійснення фінансово-господарської діяльності, а наглядовому органу – з'ясувати відповідність діяльності підприємства вимогам чинних нормативних актів, підтвердити достовірність підготовки та складання фінансової звітності тощо.

У науковій економічній літературі наводяться різні тлумачення сутності поняття «система внутрішнього контролю» (табл. 2).

Аналізуючи наведені у табл. 2 визначення системи внутрішнього контролю, зазначимо, що деякими авторами допускаються певні неточності або даються не зовсім коректні його трактування, що ускладнює розуміння сутності цього поняття.

Дещо спрощене тлумачення системи внутрішнього контролю дає Дорош Н.І., згідно з яким це «політика і процедури підприємства, спрямовані на попередження, виявлення і виправлення суттєвих помилок та відхилень від норм, які можуть з'явитись у фінансових звітах» [4, с. 218]. Проте створення та організація системи внутрішнього контролю (далі – СВК) на підприємстві здійснюється не тільки для підтвердження достовірності його фінансової звітності, але й для оцінки

Таблиця 1

Найістотніші ознаки поняття «внутрішній контроль»

Ознака	Характеристика
Мета внутрішнього контролю	підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарювання, обґрунтованості підготовки та прийняття управлінських рішень
Завдання внутрішнього контролю	перевірка та оцінка достовірності, правильності, законності, економності та ефективності здійснення господарських операцій та процесів; визначення розмірів і причин виявлених відхилень, попередження їх виникнення у майбутньому
Суб'єкти внутрішнього контролю	окремий орган, структурний підрозділ або посадова особа, які уповноважені здійснювати внутрішній контроль від імені та за дорученням суб'єкта господарювання
Об'єкти внутрішнього контролю	фінансово-господарська діяльність суб'єкта господарювання
Предмет внутрішнього контролю	процеси та явища, пов'язані з господарською діяльністю підприємства
Етапи процесу внутрішнього контролю	виявлення, ідентифікація, оцінка та моніторинг тих факторів і умов, які негативно впливають на здійснення господарських операцій та досягнення цілей суб'єкта господарювання

Джерело: власна розробка авторів

Таблиця 2

Сутність поняття «система внутрішнього контролю»

Автор, джерело	Визначення
Аренс Е.А., Лоббек Дж.К. [2, с. 258]	Система внутрішньогосподарського контролю – це конкретні методики і процедури, розроблені для того, щоб адміністрація компанії була до певної міри впевнена, що визначені нею цілі компанії будуть успішно досягнуті.
Бондар М.І. [3, с. 195]	Система внутрішнього контролю підприємства – це сукупність організаційної структури, методик і процедур контролю, що приймаються керівництвом підприємства як засоби для здійснення ефективної господарської діяльності.
Дорош Н.І. [4, с. 218]	Система внутрішнього контролю – це політика і процедури підприємства, спрямовані на попередження, виявлення і виправлення суттєвих помилок та відхилень від норм, які можуть з'явитись у фінансових звітах.
Каменська Т.О., Редько О.Ю. [5, с. 32]	Система внутрішнього контролю – це сукупність систем і напрямів внутрішнього контролю, що забезпечує дотримання порядку здійснення та досягнення цілей, установлених законодавством України, установчими та внутрішніми документами підприємства.
Клюс Ю.І., Іжболдіна І.В. [6]	Система внутрішнього контролю – це внутрішні правила та процедури контролю, які запроваджені для забезпечення ефективного функціонування підприємства, дотримання внутрішньої політики, збереження і раціонального використання активів, запобігання помилкам та зловживанням.
Наумова Т.А., Бойченко Н.В., Нестеренко І.В. [7]	Система внутрішнього контролю – це всі внутрішні правила та процедури контролю, запроваджені керівництвом для забезпечення стабільного й ефективного функціонування підприємства, дотримання внутрішньої господарської політики, збереження та раціонального використання активів, точності і повноти бухгалтерських записів, своєчасної підготовки фінансової інформації, запобігання фальсифікаціям.
Савченко Р.О. [8]	Система внутрішнього контролю – це основа функціонування управлінської інформаційної системи, тобто системи обробки та інтеграції різноманітної внутрішньої і зовнішньої інформації, необхідної для прийняття рішень на всіх рівнях управління підприємством.
Яценко В.М., Пронь Н.О. [9]	Система внутрішнього контролю – це політика і процедури внутрішнього контролю, прийняті управлінським персоналом суб'єкта господарювання з метою забезпечення правильного та ефективного ведення господарської діяльності, збереження активів, запобігання шахрайству та помилкам, а також виявлення їх, забезпечення точності і повноти облікових записів, своєчасної підготовки достовірної фінансової інформації.

Джерело: узагальнено та систематизовано авторами

ефективності і результативності фінансово-господарської діяльності, корпоративного управління, управління ризиками; встановлення відповідності регламентів, стандартів, установчих документів підприємства нормативно-правовим актам України; визначення відхилень та похибок у бізнес-процесах, забезпечення збереження активів тощо. Зауважимо, що в готельно-ресторанному бізнесі значна кількість суб'єктів господарювання, зокрема фізичних осіб-підприємців, не складає і не надає зовнішнім користувачам фінансову звітність, але у них, хоча і у спрощеному вигляді, організована та діє система внутрішнього контролю.

Деякі неточності містить і визначення системи внутрішнього контролю, запропоноване Т.О. Каменською та О.Ю. Редько [5, с. 32]. Так, у цьому визначенні, найімовірніше, має йтися не про «досягнення цілей, установлених законодавством України», а про перевірку порядку здійснення господарських операцій та відповідності їх вимогам, встановленим нормативно-правовими актами України. Крім того, відповідно до системного підходу система внутрішнього контролю має складатися не з «сукупності систем і напрямів внутрішнього контролю» [5, с. 32], а з певних компонентів, які являють собою сукупність елементів та підсистем внутрішнього контролю. Під елементом системи внутрішнього контролю мається на

увазі найпростіший її складник зі своїми специфічними рисами, властивостями, призначенням, що є неподільним у межах цієї системи. Елементи системи внутрішнього контролю вважаються взаємопов'язаними, якщо вони накладають взаємні обмеження на поведінку один одного. Будь-яка відособлена частина системи внутрішнього контролю утворює її підсистему.

Проте поділ системи внутрішнього контролю на окремі елементи й підсистеми, встановлення взаємозв'язків між ними для різних суб'єктів господарювання є далеко не однозначними. Обґрунтовуючи власну позицію та доповнюючи погляд І.Б. Стефанюк та С.В. Бардаш [10] на це питання, зазначимо, що кожний господарюючий суб'єкт має низку особливостей, а саме відмінності у видах економічної діяльності, організаційно-правовій формі господарювання, розмірах (мікро-, мале, середнє, велике підприємство), організаційній структурі, методиці та стилі управління, наявності достатніх фінансових ресурсів, доцільності охоплення контролем різних аспектів діяльності, ставленні керівництва до контролю тощо. У зв'язку з цим система внутрішнього контролю одного учасника господарських відносин матиме відмінності від системи контролю іншого [10]. Так, структура та склад елементів системи внутрішнього контролю корпоративної мережі

підприємств готельно-ресторанного бізнесу буде суттєво відрізнятися від системи внутрішнього контролю самостійних суб'єктів господарювання або тих, хто здійснює свою діяльність на умовах франчайзингу.

У працях провідних учених-економістів достатньо уваги приділено розкриттю сутності елементів системи внутрішнього контролю. Проте погляди на їх склад настільки відрізняються один від одного, що авторами публікації [10] здійснено спробу об'єднати їх у групи та проведено ґрунтовний аналіз доцільності включення окремих елементів до складу системи внутрішнього контролю.

Впровадження повноцінної системи внутрішнього контролю в практику діяльності підприємств готельно-ресторанного бізнесу України лише на початку свого формування. Проте чим більше за розміром підприємство готельно-ресторанного бізнесу і чим складніша його організаційна структура управління, тим більш жорсткі вимоги пред'являються до системи внутрішнього контролю і тим актуальнішим є завдання підвищення її якості.

Нині найбільш поширеними підходами до організації системи внутрішнього контролю є традиційний та ризик-орієнтований.

Головною метою організації системи внутрішнього контролю за традиційним підходом є виявлення порушень регламентів і правил, встановлення кола винних осіб. Організація системи внутрішнього контролю за цим підходом здійснюється шляхом встановлення правил та стандартів, які регулюють усі аспекти діяльності підприємства, та створення такого режиму роботи, який би не дозволяв відхилятися від установлених стандартів. Контрольні повноваження покладаються на організаційно відокремлений підрозділ: контрольно-ревізійну службу, службу економічної безпеки тощо, які підпорядковуються особисто керівнику підприємства.

Складовими елементами такої системи внутрішнього контролю є:

- встановлення стандартів та правил, які регулюють усі аспекти діяльності підприємства;
- порівняння досягнутих результатів зі встановленими стандартами;
- коригування процесів управління у разі виявлення відхилень між досягнутими результатами та встановленими стандартами.

Основними недоліками організації системи внутрішнього контролю на підприємстві за традиційним підходом є:

- високий рівень суб'єктивізму під час встановлення стандартів та правил;
- спрощеність та формалізація процесів перевірок, внаслідок чого система перестає реагувати на нові виклики та погрози;
- труднощі у своєчасному та точному розпізнаванні некоректного управлінського процесу, якщо

відхилення викликано новими обставинами або не описано в стандартах (інструкціях, правилах) [5, с. 24–25].

Організація системи внутрішнього контролю, орієнтованої на ризик, передбачає:

- відмову від традиційного підходу до організації системи внутрішнього контролю на підприємстві, заснованого на формальних вимогах регламентів і правил;
- визначення та моніторинг ризиків, прийнятних для підприємства;
- передачу відповідальності за ідентифікацію ризиків та їх оцінку лінійним (операційним) керівникам на всі рівні управління; впровадження процесів контролю, які обмежують ризик, у бізнес-процеси;
- передачу функції надання гарантій і незалежної оцінки ефективності внутрішнього контролю та процесу управління ризиками внутрішньому аудиту [5, с. 27]. Під гарантіями тут мається на увазі об'єктивна оцінка внутрішнім аудитором системи контролю, вбудованої в бізнес-процеси, та її здатності обмежувати ризики на прийнятному рівні. У разі виявлення недопустимих відхилень внутрішній аудитор допомагає лінійному менеджменту у визначенні кроків, які дозволять привести систему контролю в належний стан і забезпечити прийнятний рівень ризику.

Слід зауважити, що якщо ідентифікацію ризиків і здійснення внутрішнього контролю в закладах готельно-ресторанного бізнесу покладено на власників процесів, то встановлення прийнятних рівнів ризику – на вище керівництво та представників власників підприємства в особі наглядової ради або аналогічних органів корпоративного управління. Для уникнення виникнення ризикової ситуації керівництво підприємства розробляє певну політику та процедури для кожного виду й типу можливого ризику, які спрямовані на максимальне зниження його рівня. Ці політика та процедури є складовими частинами загальної системи внутрішнього контролю.

Основну відповідальність за належну організацію та правильне функціонування системи внутрішнього контролю в закладах готельно-ресторанного бізнесу несе керівник. Під час ухвалення управлінського рішення щодо певної господарської операції, виду діяльності, угоди керівництво закладів готельно-ресторанного бізнесу має ідентифікувати всі види ризиків, оцінити їх, встановити прийнятний (допустимий) рівень та запропонувати комплекс заходів, спрямованих на зниження їх рівня.

Отже, враховуючи специфіку діяльності закладів готельно-ресторанного бізнесу, організація системи внутрішнього контролю на засадах ризик-орієнтованого підходу може здійснюватися як самим керівництвом підприємства (на мікро- та малих підприємствах), так і підрозділами внутрішнього контролю. Створення спеціальних

підрозділів внутрішнього контролю доцільно на середніх та великих підприємствах готельно-ресторанного бізнесу, яким притаманна розгалужена організаційна структура управління і велика кількість бізнес-процесів.

Таким чином, відповідно до ризик-орієнтованого підходу система внутрішнього контролю являє собою сукупність політик, правил та процедур контролю, підсистем обліку та звітності, які запроваджені керівництвом підприємства для своєчасної ідентифікації й оцінки ризиків та спрямовані на розроблення і вжиття таких управлінських заходів, які би сприяли зниженню рівня ризику та наслідків його впливу до прийнятного.

Висновки з проведеного дослідження. На підставі узагальнення та систематизації наявних у науковій економічній літературі трактувань понять «внутрішній контроль» та «система внутрішнього контролю», виділення їх найістотніших ознак та складових елементів, критичного аналізу сучасних підходів до організації системи внутрішнього контролю з урахуванням специфіки діяльності підприємств готельно-ресторанного бізнесу у роботі уточнено сутність цих категорій та запропоновано авторське визначення поняття «система внутрішнього контролю» з позицій ризик-орієнтованого підходу, що дасть змогу здійснювати своєчасну ідентифікацію й оцінку ризиків, запроваджувати комплекс управлінських заходів, спрямованих на зниження рівня ризиків та наслідків їх впливу до прийнятного.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Жадан Т.А., Яценко С.О. Внутрішній контроль як економічна категорія: систематизація наукових підходів та уточнення змісту. *Глобальні та національні проблеми економіки: електрон. наук. фах. вид.* 2017. № 16. С. 845–850. URL: <http://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/30004> (дата звернення: 21.12.2020).
2. Аренс Э.А., Лоббек Дж.К. Аудит; пер. с англ.; под ред. проф. Я.В. Соколова. Москва : Финансы и статистика, 2001. 560 с.
3. Бондар М.І. Інвестиційна діяльність: методика та організація обліку і контролю: монографія. Київ : КНЕУ, 2008. 256 с.
4. Дорош Н.І. Аудит: методологія і організація. Київ : Т-во «Знання», КОО, 2001. 402 с.
5. Каменська Т. О., Редько О. Ю. Внутрішній контроль і аудит в управлінні: практ. посіб. Київ : ДП «Інформ.-аналіт. агентство», 2015. 375 с.
6. Ключ Ю.І., Ізболдіна А.В. Теоретичне обґрунтування організації внутрішнього контролю суб'єктів господарювання. *Вісник соціально-економічних досліджень : зб. наук. праць*. 2019. № 2–3 (70–71). С. 118–128.
7. Наумова Т.А., Бойченко Н.В., Нестеренко І.В. Методичні аспекти внутрішнього контролю дебіторської заборгованості торговельних підприємств. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*. 2013. № 1 (1). С. 39–46.
8. Савченко Р.О. До питання організації системи внутрішнього контролю. *Вісник ЖДТУ. Серія: Економічні науки*. 2013. № 1 (63). С. 184–186.
9. Яценко В.М., Пронь Н.О. Внутрішній контроль на підприємствах України: проблеми розвитку та шляхи їх вирішення. *Зб. наукових праць ЧДТУ. Серія: Економічні науки*. 2009. Вип. 22. С. 3–7.
10. Стефанюк І., Бардаш С. Система внутрішнього контролю: склад та підходи до модифікації. Ринок цінних паперів України. *Вісник Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку*. 2009. № 9–10. С. 11–21.

REFERENCES:

1. Zhadan T.A., Yatsenko S.O. (2017) Vnutrishnii kontrol yak ekonomichna katehoriia: systematyzatsiia naukovykh pidkhodiv ta utochnennia zmistu [Internal control as an economic category: systematization of scientific approaches and clarification of content]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky* [Global and national economic problems] (electronic journal), vol. 16, pp. 845–850. Available at: <http://repository.kpi.kharkov.ua/KhPI-Press/30004> (accessed 21 December 2020).
2. Arens E.A., Lobbek Dzh. K. (2001) *Audit* [Audit]. Moscow: Finance and statistics. (in Russian)
3. Bondar M.I. (2008) *Investytsiina diialnist: metodyka ta orhanizatsiia obliku i kontroliu* [Investment activity: methods and organization of accounting and control]. Kyiv: KNEU. (in Ukrainian)
4. Dorosh N.I. (2001) *Audyty: metodolohiia i orhanizatsiia* [Audit: methodology and organization]. Kyiv: T-vo «Znannia», KOO. (in Ukrainian)
5. Kamenska T.O., Redko O.Yu. (2015) *Vnutrishnii kontrol i audyt v upravlinni* [Internal control and audit in management]. Kyiv: DP «Inform.-analit. ahentstvo». (in Ukrainian)
6. Kliush Yu.I., Izboldina A.V. (2019) Teoretychne obgruntuvannia orhanizatsii vnutrishnoho kontroliu subiektiv hospodariuvannia [Theoretical substantiation of the organization of internal control of business entities]. *Visnyk sotsialno-ekonomichnykh doslidzhen*, vol. 2–3, no. 70–71, pp. 118–128. (in Ukrainian)
7. Naumova T.A., Boichenko N.V., Nesterenko I.V. (2013) *Metodychni aspekty vnutrishnoho kontroliu debitorskoi zaborhovanosti torhovelynykh pidpriemstv* [Methodical aspects of internal control of receivables of trade enterprises]. *Ekonomichna stratehiia i perspektyvy rozvytku sfery torhivli ta posluh*, vol. 1, no. 1, pp. 39–46. (in Ukrainian)
8. Savchenko R. O. (2013) *Do pytannia orhanizatsii systemy vnutrishnoho kontroliu* [On the organization of the internal control system]. *Visnyk ZhDTU. Serii: Ekonomichni nauky*, vol. 1, no 63, pp. 184–186. (in Ukrainian)
9. Yatsenko V.M., Pron N.O. (2009) *Vnutrishnii kontrol na pidpriemstvakh Ukrainy: problemy rozvytku ta shliakhy yikh vyrishennia* [Internal control at Ukrainian enterprises: development problems and ways to solve them]. *Zb. naukovykh prats ChDTU. Serii: Ekonomichni nauky*, vol. 2, pp. 3–7. (in Ukrainian)
10. Stefaniuk I., Bardash S. (2009) *Systema vnutrishnoho kontroliu: sklad ta pidkhody do modyfikatsii* [Internal control system: composition and approaches to modification]. *Rynok tsinnykh paperiv Ukrainy. Visnyk Derzhavnoi komisii z tsinnykh paperiv ta fondovoho rynku*, vol. 9–10, pp. 11–21. (in Ukrainian)